

Marinus van den Berg

MET MEDEWERKING VAN EVA DE MOOIJ

De vreugde van luisteren

GEDACHTEN, TEKSTEN, LIEDEREN

Marinus van den Berg

MET MEDEWERKING VAN EVA DE MOOIJ

De vreugde van luisteren

GEDACHTEN, TEKSTEN, LIEDEREN

Uitgeverij
Ten Have

Inhoud

♪ Zacht lied*	8
Inleiding	11
♪ Stille aan het water	16
Recht op luisteren	19
♪ Welkom	26
Welkom zijn	28
Luisteren naar kikkers	30
Luisteren naar de napijn	31
Achter de woorden	33
Luisterende hand	35
Luisteren naar vreugde en plezier	36
♪ Chantant	39
Het persoonlijke ligt verborgen in het algemene	42
♪ Slaapliedje	45
Luisteren is je als luisteraar laten corrigeren	47

♪ <i>Van hart tot hart</i>	52
Het wonder van luisterende ontmoeting	54
<i>Gezien worden</i>	56
Je luistert met je lichaam	57
Luisterposten voor stille jongeren: veilige scholen	62
Een huis waar men luistert	68
♪ <i>Ik wil een huis</i>	69
Button voor een luisterend oor	71
Luisteren naar verlangen	74
♪ <i>Een zacht woord</i>	76
Spreken	78
Traag spreken	81
Waardering voor het ‘onmachtige’ luisteren	83
Tot slot	85
Aantekeningen	87
Over de liederen	89
Over Marinus van den Berg en Eva de Mooij	95

* Titels van poëtische teksten en liederen zijn cursief gezet.

Luisteren is niet vanzelfsprekend, beluisterd worden evenmin.

Luisteren is een oefening in afstemmen op elkaar.

Luisteren is langzaam opengaan:

een mens is niet open maar kan open *gaan*.¹

De vreugde van het luisteren is dat je je openstelt voor elkaar,
het is de vreugde van je gezien en gehoord voelen.

♪ Zacht lied

Zacht is de morgen
zacht start de dag
zacht is het licht
dat de mensen ziet
zacht fluiten de vogels
zacht weerklinkt hun lied

zacht tussen het rumoer
zacht tussen wat opkomt
zacht is de stem die hoopt
zacht is de stilte

zacht tussen 't geschreeuw
zacht tussen 't geweld

zacht is dit lied
zacht is de stroom
van de toekomst die komt
zacht is dit lied
voor wie verwacht.

♪ Stilte aan het water

Stilte leert me
de taal van water te horen
't klokkende
't mompelende
't druppelende
't bruisende
't kolkende water
aan het water gebeurt het

stilte leert me
de taal van mijn *inner* stroom te horen
't verlangende
't onrustig stormende
't angstaanjagende
't verfrissende
't onbekende
leven is nooit klaar

stilte leert me
aan het water zittend
te kijken
't liefste
zit ik uren
te turen
bij beelden aan zee

vanwaar kom je
waar ga je heen
jij binnenvaartschipper?
wat vervoer je
vanwaar kom je
waar ga je heen
jij binnenvaartschipper?
wat verlaa(d)t je?

stilte leert me
de liefde voor stille wateren
met onbekende

gronden
wateren
die stromen
vanuit een Bron
aan het water...
is stilte.

Recht op luisteren

Luisteren als mensenrecht

Het recht om beluisterd te worden is niet te vinden bij de rechten van de mens.³ Daar vind je evenmin iets over de morele plicht om te luisteren. Je zoekt er tevergeefs naar bij de rechten van het kind. Misschien ontbreken deze rechten omdat we het heel normaal vinden dat we naar elkaar luisteren: ouders naar kinderen en mannen naar vrouwen, zorggevers naar zorgvragers.

Toch ontdekken we dat luisteren niet *vanzelfsprekend* is. Dat geldt voor groepen en voor ontmoetingen een-op-een, voor organisaties en ook voor kerken. Goed luisteren lijkt eerder uitzondering dan regel.

Dagelijks hebben kinderen, ouders op scholen, burgers in een land, werknemers het gevoel geen gehoor te vinden.

Afhankelijkheid en ongelijkheid tussen mensen

‘Nu moet je luisteren naar mij,’ zegt ze met een strenge stem. Haar gezicht straalt heel wat minder dan dat van haar dochtertje, dat een liedje staat te zingen: ‘Verliefd, verliefd’. Op dit moment wordt haar moeder er niet vrolijker van. Het kind schrikt even en valt stil. Haar moeder kijkt weer op haar mobiele telefoon; even later gaat het kind verder met haar liedje.

20

We staan te wachten op de tram. Het is tegen de avond. Deze kleine scène brengt me op het thema ‘macht’. Waar mensen zijn spelen altijd machtsverhoudingen. Kinderen hebben te maken met ouderlijke macht. Als het goed is biedt die macht veiligheid, en grenzen. Zonder grenzen kan een mens zichzelf niet vinden.

Grenzen stellen is echter niet gelijk aan monddood maken. Dat is begrenzen zonder te luisteren naar de ander. Grenzen stellen waarbij je luistert naar anderen geeft de ander een kans. Niet macht op zichzelf is het probleem maar het neerdrukken van de ander, hem of haar

geen kans geven. Het wordt een probleem als de ander zich almaar moet schikken.

Opgelegd luisteren

‘Luisteren’ is niet voor iedereen een woord dat warme gevoelens oproept. Integendeel. Heel wat mensen hebben juist nare associaties. Ze horen nog de harde stem van hun vader, moeder of leraar, die dwong tot luisteren. Je zult luisteren! Je zult gehoorzamen! Soms ging het bevel gepaard met een harde tik of klap. Voor te veel mensen roept luisteren herinneringen op aan geweld of straf. Hellestraf zelfs: voor eeuwig veroemd zijn. Luisteren is dan verworden tot *moeten*-luisteren. Op dezelfde manier associëren velen ‘gehoorzamen’ met monddood worden gemaakt. Van samenspraak was geen sprake. Dit opgelegde luisteren of gehoorzamen berust op bevelsverhoudingen. Het is luisteren met een sidderend hart. Het is eenzijdig van aard. Bij echt luisteren hoort geen ja zeggen als je nee voelt. Luisteren is niet slikken voor zoete koek. Bij luisteren hoort leren onderscheiden en je eigen grenzen ontdekken; je niet van alles laten opdringen. Luisteren is kritisch. Als het goed is schept luisteren ruimte.

Maar wie niet vrij is om ja of nee te zeggen, tijd te nemen voor eigen overweging, wordt in een keurslijf gedwongen. Het is als met de opgelegde stilte: zwijgen is geen goud als het afgedwongen is. Mensen houden hun mond als ze vrezen dat hun woord, hun mening, hun gedachte zich tegen hen kan keren. 'Je kunt hier het beste maar zo weinig mogelijk zeggen.' Waar je niet emotioneel veilig bent, waar geen vertrouwen is, waar machtsspelletjes gespeeld worden, waar groepsdruk is, waar mensen elkaar gevangen houden in clichés, waar ieder vooral zijn eigen belangen of opvattingen probeert door te duwen, daar kan het ruimte scheppend luisteren zich niet ontwikkelen. Daar ligt dictatuur om de hoek.

Opgelegd luisteren heeft geen waarde. Luisteren heeft wederkerigheid nodig, hoor en wederhoor. Voor echt luisteren moet je je vrij en welkom voelen.

Afluisteren

Mensen die elkaar bekluren. Mensen die afluisteren. Staten die burgers afluisteren. Het is een actueel thema.

Ik las het verhaal 'Ambtenaar burgerzaken' in de verhalenbundel

Het geheim van de kromme neuzen.⁴ Collega's weten zich geen raad met een keurige collega. Ze beginnen zijn gangen na te gaan en hem te begluren. Het krijgt de sfeer van treiteren en pesten. Het einde is dramatisch. Natuurlijk wilden ze dat niet. Pesters willen niet iemands dood (zelfmoord), maar ze hebben vaak geen idee van de gevolgen. Ook in dit verhaal is er geen rechtlijnige duiding mogelijk. Het verhaal maakt wel duidelijk wat er kan gebeuren als een collega, een medeleerling of een leeftijdgenoot in het verzorgingshuis aanhoudend belachelijk gemaakt en niet serieus genomen wordt. De vreugde van luisteren en beluisterd worden wordt verduisterd door afluisteren en afgeluisterd worden. Afluisteren hoort bij machtsmisbruik; luisteren daarentegen bij de wederkerigheid waarin mensen elkaar recht doen.

23

Onbekendheid

We gaan er ook te gemakkelijk van uit dat we elkaar kennen, dat we weten wat er in een ander omgaat. Je hoort niet zo vaak dat we voor elkaar misschien eerder vreemden zijn dan bekenden. Weinig mensen kennen elkaar echt, ook in huwelijken en gezinnen. Regelmatig doen

we schokkende ervaringen op en zeggen we: 'Dat had ik niet van hem verwacht, dat had ik niet achter hem gezocht.'

Soms ook worden we positief verrast: 'Die heeft het verder geschopt dan ik dacht.' We kunnen elkaar overschatten maar ook onderschatten. Heel wat mensen leven met verborgen geheimen of met verborgen talenten die later in het leven aan het licht komen. Vaak gebeurt dat als ze in nieuwe situaties komen, waarop ze niet waren voorbereid. Een mens heeft meer kanten dan we aan de oppervlakte zien: een diamant met vele zijden.

24

De vreugde van luisteren

Luisteren is moeite doen om de ander te verstaan en je door de ander laten verrassen. Luisteren vraagt steeds weer aandacht. Niemand kan het opleggen, maar het kan wel geoefend worden. Beluisterd worden hoort tot de basisbehoeften van het bestaan. Luisteren is levensnoodzakelijk.

Het wordt een vreugde als er een over-en-weer groeit, als zelfs een kind zonder vrees weerwoord mag geven. Daarvoor is het nodig dat

we rekening houden met ongelijke en afhankelijke posities tussen mensen. Velen raken beschadigd omdat er onvoldoende rekening wordt gehouden met die werkelijkheid van de machtsverhoudingen. Als anderen afhankelijk van ons zijn, moeten we beseffen dat zij niet gemakkelijk frank en vrij een weerwoord geven. Wie leiding geeft, wie de beslissingen neemt, wie de keuzes bepaalt, die schept verbinding en gemeenschap, als er allereerst serieus is geluisterd. In gemeenschappen zijn de ware leiders goede luisteraars.

Waar je je beluisterd voelt, krijg je grond onder je voeten. Daar groeit vertrouwen en veiligheid; daar voel je je welkom.